Klub 44

Liga zadaniowa Wydziału Matematyki, Informatyki i Mechaniki, Wydziału Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego i Redakcji *Delty*

Skrót regulaminu

Każdy może nadsyłać rozwiązania zadań z numeru n w terminie do końca miesiąca $n+2$. Szkice rozwiązań zamieszczamy w numerze $n+4$. Można nadsyłać rozwiązania czterech, trzech, dwóch lub jednego zadania (każde na oddzielnej kartce), można to robić co miesiąc lub z dowolnymi przerwami. Rozwiązania zadań z matematyki i z fizyki należy przesyłać w oddzielnych kopertach, umieszczając na kopercie dopisek: **Klub 44 M** lub **Klub 44 F**. Oceniamy zadania w skali od 0 do 1 z dokładnością do 0,1. Ocenę mnożymy przez współczynnik trudności danego zadania: $WT = 4 - 3S/N$, gdzie S oznacza sumę ocen za rozwiązania tego zadania, a N – liczbę osób, które nadesłały rozwiązanie choćby jednego zadania z danego numeru w danej konkurencji (**M** lub **F**) – i tyle punktów otrzymuje nadsyłający. Po zgromadzeniu **44** punktów, w dowolnym czasie i w którejkolwiek z dwóch konkurencji (**M** lub **F**), zostaje on członkiem **Klubu 44**, a nadwyżka punktów jest zaliczana do ponownego udziału. Trzykrotne członkostwo – to tytuł **Weterana.** Szczegółowy regulamin został wydrukowany w numerze 2/2002 oraz znajduje się na stronie `deltami.edu.pl`

Rozwiązania zadań z matematyki z numeru 3/2017

Redaguje Marcin E. KUCZMA

Przypominamy treść zadań:

737. Pięciokąt $ABCDE$ jest wpisany w okrąg ω, przy czym proste BC i AD przecinają się w takim punkcie F, że prosta EF jest styczna do ω. Druga prosta styczna do okręgu ω, równoległa do EF, przecina proste EA, EB, EC, ED odpowiednio w punktach K, L, M, N. Udowodnić, że odcinki KL i MN mają jednakową długość.

738. Wypisując, jedna za drugą, wszystkie liczby całkowite dodatnie, mające (w systemie dziesiętnym) co najwyżej n cyfr, piszemy łącznie c_n cyfr (np. $c_1 = 9$, $c_2 = 189$); w tym z_n zer (np. $z_1 = 0$, $z_2 = 9$). Czy równość $z_n = c_{n-1}$ jest spełniona dla wszystkich liczb naturalnych $n \geqslant 2$?

737. Prowadzimy z punktu F prostą różną od FE, styczną do okręgu ω w punkcie G. Prosta przechodząca przez punkty K, L, M, N jest styczna do okręgu w punkcie H i przecina prostą EG w punkcie S. Pokażemy, że S jest środkiem odcinka KN.

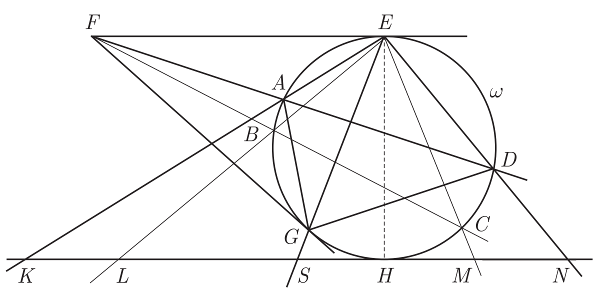

Ponieważ

$$|\sphericalangle EKS| = 90^\circ - |\sphericalangle HEA| = |\sphericalangle EHA| = |\sphericalangle EGA|,$$

uzyskujemy podobieństwa

$$\triangle EKS \sim \triangle EGA; \quad \text{i analogicznie} \quad \triangle ENS \sim \triangle EGD.$$

Stąd wynikają proporcje $|KS| : |GA| = |ES| : |EA|$ oraz $|NS| : |GD| = |ES| : |ED|$; a z nich –

$$\frac{|KS|}{|NS|} = \frac{|GA| \cdot |ED|}{|EA| \cdot |GD|}. \tag{1}$$

Dalej, zauważamy kolejne pary trójkątów podobnych (odpowiednie kąty równe):

$$\triangle EDF \sim \triangle AEF \qquad \text{oraz} \qquad \triangle AGF \sim \triangle GDF.$$

To daje proporcje $|ED| : |EA| = |DF| : |EF|$ oraz $|GA| : |GD| = |GF| : |DF|$, z których wynika, że prawa strona wzoru (1) jest równa $|GF| : |EF|$, czyli 1.

Punkty K, L leżą po jednej stronie punktu S; punkty M, N po drugiej. Uzyskana równość $|KS| : |NS| = 1$ oznacza, że S jest środkiem odcinka KN. Przez analogię, ten sam punkt S jest też środkiem odcinka LM. Stąd wniosek, że odcinki KL i MN są przystające.

738. Różnica $c_n - c_{n-1}$ to liczba cyfr użytych do zapisania wszystkich liczb n-cyfrowych. Jest tych liczb $10^n - 10^{n-1}$, czyli $9 \cdot 10^{n-1}$; zatem $c_n = c_{n-1} + n \cdot 9 \cdot 10^{n-1}$. W zapisie każdej z nich cyfra wiodąca jest różna od zera; po jej odrzuceniu, pozostała część zapisu to *dowolny* ciąg długości $n-1$, złożony z *dowolnych* cyfr (formalnie – słowo z alfabetu 10-elementowego).

Jest tych słów $9 \cdot 10^{n-1}$, jest w nich więc $(n-1) \cdot 9 \cdot 10^{n-1}$ cyfr, a wszystkie cyfry są równouprawnione. Dziesiąta część spośród nich to zera. To znaczy, że w zapisie wszystkich liczb n-cyfrowych mamy $(n-1) \cdot 9 \cdot 10^{n-2}$ zer. Tak więc $z_n = z_{n-1} + (n-1) \cdot 9 \cdot 10^{n-2}$. Pisząc $c'_n = z_{n+1}$ widzimy, że ciągi (c_n) i (c'_n) spełniają identyczną zależność rekurencyjną. Ponieważ $c'_1 = z_2 = 9 = c_1$, wynika stąd, że $c'_n = c_n$ (dla $n \geqslant 1$), czyli $z_n = c_{n-1}$ (dla $n \geqslant 2$).

Czołówka ligi zadaniowej **Klub 44 M** po uwzględnieniu ocen rozwiązań zadań 731 ($WT = 3{,}13$) i 732 ($WT = 1{,}78$) z numeru 12/2016

Roksana Słowik	Knurów	38,41
Franciszek S. Sikorski	Warszawa	38,39
Patryk Jaśniewski	Gdańsk	37,77
Adam Dzedzej	Gdańsk	35,68
Marcin Małogrosz	Warszawa	35,19
Jerzy Cisło	Wrocław	31,28
Marcin Kasperski	Warszawa	30,79

Rozwiązania zadań z fizyki z numeru 3/2016

Redaguje Elżbieta ZAWISTOWSKA

Przypominamy treść zadań:

634. W pionowym, zamkniętym naczyniu znajduje się tłok, który może przemieszczać się bez tarcia (rys. 1). Z obu stron tłoka znajdują się jednakowe masy tego samego gazu doskonałego. W temperaturze T_0, jednakowej w całym naczyniu, objętość gazu nad tłokiem jest k razy większa niż objętość gazu pod tłokiem. Jaki będzie stosunek tych objętości, gdy temperatura wzrośnie do wartości T?

635. Do dolnego końca pręta o długości l przyczepiono małą kulkę o masie m, a do górnego końca rurkę w kształcie walca o wewnętrznym promieniu R. Masy pręta i rurki są zaniedbywalne. Rurka nasunięta jest luźno na nieruchomą, poziomą oś (rys. 2). Współczynnik tarcia między wewnętrzną powierzchnią rurki i osią jest równy μ. Dla jakich wartości kąta φ odchylenia pręta od pionu tak skonstruowane wahadło może znajdować się w równowadze?

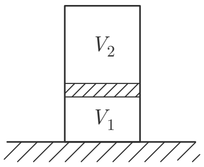

Rys. 1

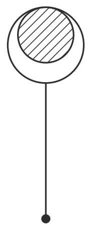

Rys.2

634. Oznaczmy przez p_1 i p_2 ciśnienia w dolnej i górnej części naczynia w temperaturze T_0, a przez p_3 i p_4 odpowiednie ciśnienia w temperaturze T. Różnica ciśnień związana jest z ciężarem tłoka i nie zależy od temperatury

$$p_2 - p_1 = p_4 - p_3. \tag{1}$$

Całkowita objętość naczynia wypełniona gazem nie zmienia się, zatem

$$V_1(k+1) = V_3(x+1), \tag{2}$$

gdzie V_1 i V_3 to początkowa i końcowa objętość gazu w dolnej części naczynia, a x jest szukanym stosunkiem objętości w stanie końcowym. Masy gazu w obu częściach naczynia są takie same, z równań Clapeyrona wynikają więc związki $p_2 = p_1/k$ oraz $p_4 = p_3/x$. Podstawiając je do równania (1), otrzymujemy

$$\frac{p_1}{p_3} = \frac{k(x-1)}{x(k-1)}. \tag{3}$$

Stosując równania Clapeyrona do gazu w dolnych częściach naczynia oraz uwzględniając równania (2) i (3), dostajemy

$$\frac{p_1V_1}{p_3V_3} = \frac{T_0}{T} = \frac{k(x^2-1)}{x(k^2-1)}.$$

Wprowadzając oznaczenie $a = \dfrac{T_0(k^2-1)}{Tk}$, możemy napisać równanie kwadratowe na szukaną wielkość x w postaci $x^2 - ax - 1 = 0$. Dodatni pierwiastek tego równania ma postać $x = \left(a + \sqrt{a^2+4}\right)/2$. Dla $k = 1$, co odpowiada nieważkiemu tłokowi, $x = 1$, czyli objętości gazów nad i pod tłokiem są takie same. Dla dowolnego $k > 1$, gdy temperatura dąży do nieskończoności, wartość x również dąży do 1. W bardzo wysokiej temperaturze ciśnienia gazów w obu częściach naczynia są na tyle duże, że wpływ siły ciężkości tłoka można pominąć.

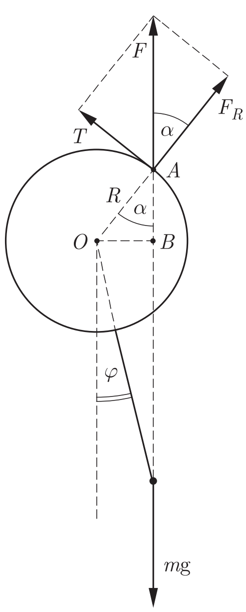

Rys. 3

635. Na wahadło odchylone od pionu działają trzy siły: siła ciężkości mg zaczepiona w środku kulki oraz siły reakcji F_R i tarcia T w punkcie A styczności osi z wewnętrzną powierzchnią rurki (rys. 3). Suma momentów tych sił względem dowolnego punktu wynosi zero, zatem proste, wzdłuż których działają siły, muszą się przecinać w jednym punkcie. Wynika stąd, że punkt A leży na przecięciu prostej pionowej, przechodzącej przez środek masy kulki z wewnętrzną powierzchnią rurki. Gdy środek kulki przemieszczony jest w prawo lub w lewo na odległość większą niż promień R, równowaga jest niemożliwa.

Gdy kąt φ odchylenia wahadła od pionu jest maksymalny, tarcie statyczne osiąga największą możliwą wartość $T = \mu F_R$. Ponieważ w stanie równowagi wypadkowa F sił tarcia i reakcji skierowana jest pionowo w górę, zachodzi związek $\operatorname{tg}\alpha = T/F_R = \mu$. Odcinek OB na rysunku 3 możemy wyrazić przez kąty φ i α wzorem $(l+R)\sin\varphi = R\sin\alpha$, stąd

$$\sin\varphi = \frac{\mu R}{(l+R)\sqrt{1+\mu^2}}.$$

Wartość kąta granicznego φ nie zależy od masy kulki. Dla $\mu \to 0$ stan równowagi możliwy jest tylko dla pionowego położenia wahadła. Gdy $\mu \to \infty$, $\alpha \to \pi/2$ i $\sin\varphi = R/(l+R)$, wtedy maksymalne odchylenie kulki w prawo dąży do R. Gdy występuje tarcie w osi, wahadło może znaleźć się w równowadze także w położeniu odwróconym, kiedy kulka znajduje się powyżej osi.